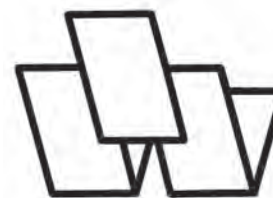

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

VOLKSKUNST

INHOUD	
EDITORIAAL - I takt	1
ADVERTENTIE	4
VENDELEN	
Cursussen en Verbroedering	5
En dan nog dit ... vendelen.net	6
FLANDRIENS - Andrea Sterck	7
VERSLAG - Terug naar Schlitz	13
AANKONDIGING	
Enquête tradities	15
60 Jaar VVKB - Jubileumviering	16
Heemdag 2011	16
BALCULTUUR	
'De Danstent' van Joseph Simons, onverhoopt rijke bron over de balcultuur in de Kempen	17
VOLKSDANS - Soete Isabelle	20
STREEKDRACHTEN - Vlaams-Brabantse streekdrachtenverhalen	23
VOLKSGEBRUIKEN - Sint-Maarten een traditie die overeind blijft	27
VOLKSVERHALEN	
Enkele sagen en legenden rond Sint-Maarten	31
Kermisverhalen	32
COLOFON	36

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 36
NUMMER 3
SEPTEMBER 2011

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN
DE VLAAMSE VOLKSCULTUUR
Afgiftekantoor Lokeren 1 - P 706365

v.u. G. Laekeman,
Dorpsstraat 83, 9190 Stekene

UNESCO

Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
Expertisecentrum voor Cultureel Erfgoed

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 36 - nummer 3 - september 2011

Aan dit nummer werkten mee:

Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Marcel Oelbrandt,
Tony Vaessen, Cor Vanistendael, Henri Vannoppen en Jos Van Eyken.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn/haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het abonnementsgeld voor 2011 bedraagt 10 euro, over te schrijven op
bankrekening 416-3079451-83 van IVV, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met
vermelding van 'Volkskunst' en het adres van de abonnee.

Buitenlandse abonnees betalen 15 euro, over te schrijven naar IBAN nr.
BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB.

Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 12,5 euro en
ontvangen elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt
je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website.
Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en
Volkskunst in digitaal formaat.

Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, Markt 40 bus 4, 9160 Lokeren, tel. 0476 35 59 76,
e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen ook besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven (Viersel),

Tel. & Fax 03 475 12 05, e-post bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be

Met steun van de
Vlaamse overheid

EDITORIAAL

I TAKT

Volkskunstgroep Reintje Vos maakt in 1975 zijn eerste buitenlandse reis naar Växjö (Zuid Zweden). Het werd een onvergetelijke ervaring: Vlaamse en Zweedse volksdansers innig verenigd in dans, muziek en zang. Een ontembare zon overgoot de prachtige meren en bossen met deugddoende warmte, waarbij de meegebrachte voorraad bier nog zo heerlijk smaakte. Vi gör di i takt ... of uit het Zweeds vertaald: wij doen het samen.

Wie Scandinavië bezocht en bezoekt kent zeker de hambo. Hambo behoort ontegensprekelijk tot het immaterieel cultureel erfgoed van de vijf Scandinavische landen. Op het eerste zicht lijkt de dans eenvoudig. Een korte 'aanloop' en dan maar draaien. Het geheel doet enigszins denken aan een vorm van walsen. Tot we het zelf proberen, liefst met een ervaren partner. Dan voelen we onmiddellijk het belang van samen-dansen. Twee lichamen moeten perfect met elkaar in balans blijven tijdens het draaien. Dat kan alleen door een perfecte coördinatie. In die zin is de vertaling van 'Vi gör de i takt' slechts benaderend. 'I takt' betekent meer dan zomaar 'samen'. Het gaat over een subtiele vorm van één-woorden in de dans. Willem Gijssels verwoordt het treffend¹:

*... De dans: het eerst gebaar van al 't geboren wordend
Dat aan gevoelens uiting geven kon:
Het eerst besef dat in een samenhang zich ordent
De chaos tot een klare bron ...*

Gestalte, gewicht, grootte: het speelt allemaal geen rol, als we maar bereid zijn om mekaar aan te voelen en de dansvloer te betreden. Dansende paren vormen een groep, groepen vormen een leefgemeenschap, verschillende gemeenschappen vormen een volk. Immaterieel cultureel erfgoed brengt een volk in constructieve beweging. Dans wordt een bindend cement tussen volkeren, een wijze om te communiceren en mekaar te waarderen.

We laten weerom Willem Gijssels aan het woord:

*De dans, nog voor het Woord, is 't groot herkenningsteeken
Waardoor de mensch van 't dier zich onderscheidt
Is 'dans' geen wereldwoord dat vele volken spreken*

¹ De Genst H, Ficher J, Gijssels W. Volks- en rondedansen. Uitgeverij A. De Boeck, Brussel. Archief Renaat Van Craenenbroeck nr. 320. IVV.

Tot één en zelfde bron herleid?

Terug in Vlaanderen stelt zich de vraag hoeveel van de officiële danscultuur nog op de dansvloer zal terug te vinden zijn. Professionalisering van de sector resulteert in papier en administratie. Samen-dansen is onontbeerlijk op de dansvloer, maar lang niet de algemene regel wanneer het over structurele omkadering gaat. Wanneer we het dans-gegeven opentrekken naar de sector van het immaterieel cultureel erfgoed, zien we iedere organisatie haar eigen soepje koken, bij de gratie van fel gegeerd gemeenschapsgeld. Inhoud maakt plaats voor politiek. En politiek ligt IVV niet.

Een regering vormen gaat moeizaam door de fundamentele meningsverschillen tussen de potentiële partners. Die verschillende inzichten moeten convergeren naar een gezamenlijk project om een ploeg samen te krijgen en samen te houden. In onze sector zien we juist het omgekeerde. Er zijn geen fundamentele meningsverschillen. We willen alleen het gezamenlijk project compartimenteren omwille van mogelijke politieke opportuniteiten. Vrijwilligers moeten de duimen leggen want de spaarpot is te klein voor al wie meedingt naar subsidie. Daarom moet de beoordelingscommissie slaan en zalven naargelang het geval. Het kan nochtans anders. IVV blijft pleiten voor een gemeenschappelijke koepel 'Immaterieel Cultureel Erfgoed'. Dat maakt het mogelijk om als één Vlaanderen het internationale forum te betreden, met een rijke inhoud en een puike professionele begeleiding.

Ondertussen mochten we de voorbij zomer (nu ja zomer?) weerom de wereld beleven in tal van volksdansfestivals. In Schoten ging voor de 53ste keer het tot 'Hello Schoten' herdoopte werelddansfestival door. We reisden van Zuid-Afrika naar Jakoetië (Russische Federatie), en van Macedonië via Spanje en Venezuela naar het Paaseiland (vertegenwoordigd door de Chileense Conjunto Folklorico Arika Rapa Nui). Telkenjare valt de verscheidenheid op en toch ook de gemeenschappelijke kenmerken in wat de groepen ons tonen. We verzeilden in gedachten naar de uitgestrekte Siberische vlakten bij de zuivere zang en ontstuijige dans van de groep Sakha. Ook Matsamo uit Zuid-Afrika bezorgde ons rillingen met enthousiast zingende meisjes, slagwerk en nadrukkelijke stampdansen. De Chileenen gaven ons een impressie van de wijze waarop de 'Rapa Nui' (= bewoners van het Paaseiland) hun danscultuur beleven. Tussendoor was het wegdromen bij de ongewone dansritmes van 'Ansambi za narodni ora i pesni Toska' uit Stip (Macedonië). 'Lola Torres' uit Jaen (Spanje) bracht ons een stijlvolle vertoning op enthousiast gespeelde gitaren en klakkende kastanjetten. 'Mari-Quitar' demonstreerde levendig wat het samenvloeien van cultuur vermag door eeuwenlang vermengen van

berrie zitten als bruine heilige en mee in de processie gaan, dan krijgt ge van mij twee frank.' Dat was toen veel geld. Ja, hij deed dat. Nu, ze moesten nog siroop bij aan zijn gezicht smeren, want hij was niet bruin genoeg om bruine heilige te zijn.

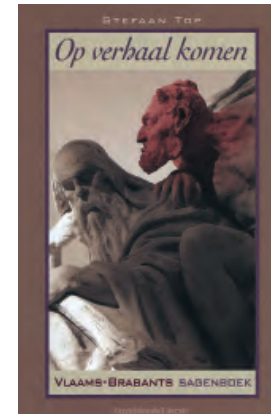
Hij zat nu op die berrie en ze droegen die met vier man. Maar nu kon hij de wespen van zijn gezicht niet houden met die siroop, hé. En dat was dan nog in de zomer! En hij had al langs hier geslagen en langs daar geslagen. Dat was geen avance. Op den duur zei hij: 'Ik geef de pijp aan Maarten om bruine heilige te zijn', en hij sprong in het koren om van de wespen af te zijn.

Dat vertelde mijn grootvader ook, dat was in zijn tijd gebeurd, zeker? Die oude mensen, die konden... zo iets vertellen dat ze nu niet meer vertellen. En plezier dat wij alle avonden hadden en het waren altijd dezelfde die hier zo bijeenkwamen en dat was altijd zo maar vertellingskes vertellen.

Bron 27: 427-428 = WB 25024; Barbara V, zelfstandige, 90 jaar, Rotselaar

Johan

Beide verhalen komen uit:

Op verhaal komen,
Vlaams-Brabants Sagenboek

Stefaan Top

Davidfonds/Literair

Uitgeverij Davidfonds NV, Blijde Inkomststraat
79-81, 3000 Leuven

2005

huis brengen, maar ze waren zelf niet van Leeuw en ze moesten ook nog een heel stuk lopen eer ze thuis waren. Zij gingen dan maar alleen naar huis. Maar ze waren de tent nog maar juist uit of die hond liep al achter hen. En zij zijn beginnen lopen aan een stuk door tot in Wezeren. En toen daar aan die kruisstraat waar nu Pol woont, daar brandde nog een lamp en daar liepen ze binnen. En ze vertelden dat aan die man en die ging mee buiten eens kijken. Maar die had zijn mes meegenomen, hé, en hij gaat zo een stukje met hen voort. En die hond altijd achter hen, hé. En ineens blijft die man staan en hij draait zich om en hij steekt met zijn mes op die hond aan. Ja, die hond bleef liggen en die twee gaan rap naar huis. En die man gaat ook terug, slapen zeker. Maar 's anderendaags 's morgens toen hij naar zijn veld wou gaan, hij komt buiten en daar aan 't gemeentehuis stond een hele troep mensen bijeen. Ja, hij ging ook zo eens kijken om te zien wat er aan de hand was. En daar op die plaats waar hij die hond had neergestoken, lag een vrouwmens met een mes in haar borst. En die mensen wisten natuurlijk van niets, niemand kende die vrouw en ze hadden de avond tevoren niets gehoord. Die man heeft daar eerst tegen niemand iets van gezegd, ja die had schrik, hé. Maar dan een paar weken erna heeft hij het toch uitgebracht. Niemand kon iets tegen hem doen, want het was maar een hond die hij doodgestoken had, en Gaby en die andere hadden het gezien. Maar die hond was feitelijk een heks. Ja, dat heb ik Gaby dikwijls horen vertellen en ze is daarna nooit meer naar de kermis in Leeuw gegaan, haar goesting was over.

Bron 7: 150-152 = vvb 25123; Leontine I., arbeidster, 63 jaar, Melkwezer

Een valse Sint-Antonius?

Mijn grootvader vertelde over Sint-Antonius. Vroeger ging de processie alle jaren uit als het kermis was. Nu was daar een pastoor en die kon niet wachten tot de missen gedaan waren om te eten. En die had in de sacristie een hesp hangen. En daar stond een stoof en die bakte wat vlees en at tussendoor, hé. Maar de koster, die kon zich niet houden, die zat ook aan die hesp en at daar ook van in het geheim.

In de kerk stond er een heilige die ze mee in de processie droegen. Daar zeiden ze de bruine heilige tegen. En de pastoor zei tegen de koster: "Ze zitten aan mijn hesp". Nu had de koster die bruine heilige in de sacristie bij de stoof en bij de pan gezet. En de pastoor komt binnen en zegt: 'Ah, nu heb ik de dader', en hij slaat, en hij slaat het beeld kapot. Ja, dat was in plaaster, hé.

Nu was het kermis en de processie moest uitgaan. Maar ze hadden geen bruine heilige om in de processie te gaan. Nu was daar in het dorp ene die zo nogal een bruine kleur had. En de pastoor zei: 'Als ge wilt op de

Zuid-Amerikaanse indianen, Afrikaanse slaven en Spaanse kolonisten. Vlaanderen liet zich tijdens de festivalweek niet onbetuigd: de groepen Gelmel, Reuzegom, Pagaderke en Smoutpeerke brachten op een waardige wijze traditionele dansen en vooral nieuwe eigen creaties.

Eens te meer een mooie illustratie van wat Willem Gijssels neerschreef:

*... Komt dansen hand in hand naar wat Paul Fort verkondde²:
 Indien de meisjes, jongens van elk land
 Elkaar de hand toereikten, eene wereldronde
 Van wereldvrede kwam tot stand !*

IVV blijft iedereen ondersteunen op en rond de dansvloer. Wij houden ogen en oren open in diensbaarheid. Dank aan alle vrijwillige inzet die levende culturele gemeenschappen blijft inspireren.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

*Hambo voor jong en minder jong tijdens een hambo treffen in Delsbo
 (Zweden)*

(Bron: http://dansglad.se/en/texter/hambo_en.htm)

ADVERTENTIE

Kantklosjes - Houtdraaiwerk - Deurknopjes

Deelnemer Open Bedrijvendag op 2 oktober 2011
van 10 tot 17 uur.

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18 - Fax : 0032 9 232 11 75
www.bobbins.be   jan@bobbins.be

Uitbundige feestvierders vergaten in hun roes al wel eens het thema van de heiligheid...

Het oorspronkelijke hoogtepunt van de middeleeuwse kermis was de processie, waarin kleurig geklede priesters, gildebroeders en anderen vaandels en beelden van de heiligen door de straten droegen. In onze huidige tijd heeft de kermis zijn band met het religieuze feest dat eraan ten grondslag lag al lang verloren. Ook de jaarlijkse processies zijn ondertussen al een tijdje uit ons straatbeeld verdwenen.

Maar niet verdwenen zijn de volksverhalen waarin uiteraard de belevenissen in verband met heiligheid, handel en vermaak uitgebreid aan bod kwamen.

Ik geef er twee weer die genoteerd werden in Vlaams Brabant. Het eerste werd opgetekend in Melkwezer, het tweede in mijn gemeente Rotselaar.

Vuurbal wordt zwarte hond en die blijkt een heks te zijn

Maar zoiets heeft Leonie toch ook meegemaakt. Die was eens met een ander meisje, dat waren goede vriendinnen in die tijd en die gingen eens op een zondag naar de kermis in Leeuw (Zoutleeuw). En om naar Leeuw te gaan moesten ze langs 't kerkhof en zo door 't veld. En een beetje voorbij het kerkhof stond een dikke lindeboom, die staat daar ten andere nog en daar liep een baantje in en dat moesten ze volgen. En aan die lindeboom valt daar ineens een vuurbol naar beneden. Zij natuurlijk lopen al wat ze konden. Maar als ze een stukje verder waren, riskeerden ze het toch eens om te kijken wat er van die vuurbol geworden was. En toen zagen ze een grote zwarte hond die hen achternakwam. Zij lopen terug in de richting van Leeuw, maar die bleef hen volgen. Ja, teruggaan durfden ze zeker niet, want dan moesten ze recht op die hond aflopen en daarom bleven ze maar lopen recht op Leeuw aan. Als ze daar komen, lopen ze het eerste het beste stamineeke binnen dat ze tegenkomen. Daar kwamen direct twee mannen op hen af om met hen te dansen. Ze vertelden wat ze tegengekomen waren: dat een grote zwarte hond hen altijd volgde en dat ze niet goed naar de danstent durfden gaan. En die mannen zegden dat ze geen schrik moesten hebben van een hond, maar als ze wilden zouden ze meegaan tot aan de tent. Ja, die waren natuurlijk blij dat ze niet alleen verder moesten gaan. Zij buiten met die twee en lijk ze buitenkomen, zien ze die hond aan de andere kant van de straat liggen, die was zeker op hen aan 't wachten. Zij naar de tent, maar die hond volgde hen, hé. En als ze in de tent waren, ze waren er toch niet gerust in, ze moesten maar altijd aan die hond denken. Toen het zo een uur of elf geworden was, zegden ze tegen die mannen dat ze naar huis gingen, dat het anders te laat zou worden. Die twee wilden hen wel naar

Het manneke weet in de uitgave van 1975 te vertellen dat “in 1918 ook ’t einde van den eerste oorloge was en dat de burgemeester van Koekelare op dienen dag op De Mokkere geboren wierd. Zijn moeder had vergeten heur kloefen aan de schouwe te zetten, maar dat was niets.: Sinte-Maarten lei Diestje in de plekke in een zocht wiegske, hetgonnen eigenlijk vele aangenamer is om in te liggen dan in een kloefe”.

Sint-Maarten was een populaire heilige in Vlaanderen, naast enkele van de apostelen, wiens namen veel gebruikt werden als familienaam: Janssens, Peeters, maar ook Martens, Maertens, Mertens...

Tot slot eindig ik met een van de vele spreuken: “Op Sint-Martijn slacht de arme het zwijn”, in tegenstelling met de boeren die er meer dan een slachten in de loop van de winter.

Johan

Kermisverhalen

“Al wie van leuven kermis keren, hebben de winter in kleren” is een oud gezegde. Leuven kermis valt in de maand september, ook de periode van vele andere kermissen.

Het woord kermis is ontstaan uit de kerkmisp of de kerke-misse. Deze mis werd opgedragen ter ere van de naamdag van de patroonheilige van de plaatselijke kerk of de verjaardag van de inwijding van de kerk. In de middeleeuwen was kermis ook synoniem met jaarmarkt. Waar veel mensen samenkwamen, daagden ook de handelaars op.

Voor de gewone mens was er toen inderdaad niet zo veel te beleven. Een kermis met een bijhorende jaarmarkt mocht dan ook rekenen op meer dan gewone aandacht.

Algemeen wordt aanvaard dat de bevolking graag kwam naar feesten die bestonden uit drie vaste thema's: Heiligheid, Handel en Vermaak. Deze drie thema's stonden garant voor een grote massa mensen. Zowel de kerk, de handelaren als de artiesten waren dan tevreden. Maar handel, heiligheid en feestvreugde gaan niet altijd hand in hand.

VENDELEN

Er is ook dit keer heel wat nieuws rond vendelen. De werkgroep Vlaams Vendelarchief heeft de voorbije maanden niet stil gezeten en nodigt je graag uit voor volgende activiteiten.

Cursus vendelen voor beginners

Net als de voorbije jaren organiseren we in het najaar een kennismakingscursus vendelzwaaien. Ben je pas gestart met vendelen of heb je gewoon zin om het eens te proberen ? Tijdens deze cursusdag geven ervaren vendelmonitors je aan de hand van enkele eenvoudige reeksen de basistechnieken mee. (in samenwerking met vendelen.net)

Zondag 17 oktober 2011 van 13 tot 17 uur in het VTI te Leuven.

Cursus Vendelmonitor

Nog in het najaar richt het IVV - op algemeen verzoek - opnieuw een driedaagse cursus voor vendelmonitors in.

De cursus zal doorgaan in de sporthal van het KTA te Kapellen (bij Antwerpen) op zondagen 13 november 2011, 11 december 2011 en 12 februari 2012.

Verbroedering der Vlaamse Vendeliers

't Zijn drukke tijden voor vendeliers want op zondag 27 november 2011 is er de jaarlijkse Verbroedering der Vlaamse Vendeliers in Hoogstraten.

Op het programma volgende drie sessies:

- KLJ-reeks *I can't explain* (muziek K-otic)
- Muziekreeks *Il Silencio* (Alferitax)
- Herhaling van de reeksen *De Ring* en *De Slagmolen*

Meer inlichtingen over deze activiteiten vind je op de IVV webstek:

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

of bij de secretaris van het Vlaams Vendelarchief:

Stefaan Haesen

Lakenmakersstraat 321 bus 401, 2800 Mechelen

telefoon +32 15 633 499 - mobiel: +32 496 593523

e-mail: stefaan.haesens@telenet.be

En dan nog dit ... vendelen.net

Om het vendelzwaaien beter bekend te maken en meer te promoten, sloegen een aantal zeer ervaren vendeliërs de handen in elkaar. Je leest hun plannen in onderstaand 'Manifest'.

De Raad van Bestuur van IVV en de werkgroep Vlaams Vendelarchief geven alvast hun volle steun aan dit initiatief en hopen dat velen hun voorbeeld zullen volgen.

Beste,

Bij deze willen wij graag VENDELEN.NET aan u voorstellen, een platform van en voor vendeliërs en iedereen die de kunst van het vendelzwaaien in al zijn aspecten wenst te promoten en stimuleren.

Dit onafhankelijk initiatief is ontstaan uit een duidelijke nood binnen het werkveld van de vendeliërs in Vlaanderen en wil als neutrale organisatie ondersteuning bieden aan vendeliërsgroepen en individuele vendeliërs in dansgroepen, gilden, turnverenigingen en zo meer.

Wij zijn ervan overtuigd dat vendelen als een discipline op zich alle kansen moet krijgen in de wereld van de amateurkunsten en erfgoed, en zeker een positievere imago kan gebruiken.

Naast het on-line (netwerk) platform www.vendelen.net op het internet, is het ook de bedoeling om ontmoetingsmomenten, cursussen en workshops te organiseren voor vendeliërs uit alle mogelijke federaties en verenigingen.

Op de website krijgen alle verenigingen die met een vorm van vendelzwaaien bezig zijn een plaats om zich voor te stellen, activiteiten aan de kondigen, ideeën uit te wisselen rond repertoire of andere thema's enz.

Graag willen we uw organisatie hierin betrekken als partner en vernemen dan ook graag of er interesse bestaat om een contactpersoon binnen uw vereniging of instelling aan te duiden met wie wij verder van gedachten kunnen wisselen over mogelijke verdere samenwerking in de toekomst.

Alvast dank voor uw interesse,

de initiatiefnemers van VENDELEN.NET

Philip Bogman, Stefaan Haesen, Ludo Schodts en Danny Van den Brande

VOLKSVERHALEN

Enkele sagen en legenden rond Sint-Maarten

Bij het lezen van het artikel van Tony Vaessen dacht ik terug aan mijn zomervakantie. We waren in Bratislava en bezochten er de Sint-Martinuskathedraal. Hierin bevond zich ook een uniek beeld van de heilige.

Zoals Tony het beschrijft wordt Martinus heel dikwijls voorgesteld als soldaat, te paard, terwijl hij met zijn zwaard zijn mantel in twee deelt en de helft aan een bedelaar schenkt. Maar dit beeld van Georg Rafael Donner is toch wel zeer uniek: Martinus is hier geen Romeins officier, maar een volbloed Husaar, met 'alles erop en eraan'.

Martinus was dus ook in andere landen zeer populair, en dan blijven de volksverhalen dus niet uit.

Prof.Dr.K.C.Peeters vertelt er enkele in 'Het Vlaamse Volksleven', in 1962 uitgegeven door Heideland, Hasselt.

"Opvallend is de gelijkenis van Sint-Maarten met Sint-Niklaas. Op beider feestdag zet men de schoen of hangt men de kous, waarin de heilige dan tijdens de nacht allerlei lekkernijen brengt. Evenals Sint-Niklaas 'rijdt Sint-Maarten door de lucht'. Zulks gaf aanleiding tot een der meest typische Kempische verhalen, waaraan, volgens de legende, twee dorpen hun naam te danken hebben.

Tijdens zijn tocht door de Kempen hadden de mensen Sint-Maarten te paard door de lucht zien rijden, doch de boeren die wel ossen doch geen paarden kenden, vroegen ongelovig: "Reed ie?" – zodat de plaats de naam Retie kreeg. Toen men verderop de heilige van nabij wilde zien, riep men: "Houd hem!" (de plaats heet thans nog Houtem) en ten slotte werd zijn vaart gestuit onder de predikstoel der kerk van Olen, van welk dorp hij de patroon werd.

Natuurlijk blijft ook het West-Vlaamse "Manneke uit de Mane" niet ten achter.

't Manneke schreef in 1996 : op 11 november is er wapenstilstand voor de groten en Sinte-Maarten voor de kleintjes. De goede man heeft dan zijn handen vol om speelgoed en lekkers te brengen. "En wat hebt gij gevraagd aan Sinte-Maarten?", vroeg Carolientje aan haar vriendin, die het op zedelijk gebied niet zo nauwe nam. "2000 frank", zei ze, "lijk aan iedereen".

het kwaad kersen eten was met zowel wereldlijke als geestelijke hoge heren.

In 406, enkele jaren na de dood van Martinus, staken Germaanse stammen de Rijn over. Goed zeventig jaar later, in 476, was het definitief afgelopen met het West-Romeinse Rijk.

De christelijke Frankische koning Clovis riep Sint-Maarten uit tot schutspatroon van het Frankische volk. Vanaf dat ogenblik begon de verering van Sint-Maarten in onze streken. Vele parochiekerken in Vlaanderen en Nederland werden toegewijd aan Sint-Maarten. Sint-Maarten groeide uit tot een oecumenische figuur waarrond verschillende godsdiensten (katholieken en protestanten) zich verzoenden.

Sint-Maarten in beelden

Sint-Maarten wordt meestal afgebeeld als soldaat – te paard of te voet – terwijl hij met zijn zwaard zijn mantel in twee deelt en de helft aan een bedelaar schenkt. Hij werd hierdoor het symbool voor de vrijgevigheid en de naastenliefde. Tijdens de tweede wereldoorlog werd Sint-Maarten het symbool van de organisatie Winterhulp.

Ook als bisschop wordt hij vaak voorgesteld, al dan niet in het gezelschap van bedelaars aan wie hij geld of kleding geeft. Soms heeft hij als attribuut een gans. Dit is een verwijzing naar het ganzenhok, waarin hij zich verstopte, toen men hem in Tours bisschop wilde maken.

Volksfeest

De feestdag van Sint-Maarten valt op 11 november. Sint-Maarten wordt vooral in Nederland, maar ook op vele plaatsen in Vlaanderen gevierd met een volksfeest. Traditioneel is het branden van een groot vreugdevuur. Vaak worden er ook (lampionnen)optochten georganiseerd. Kinderen maken een rondgang, zingen liederen en bedelen om snoep.

Tony Vaessen

FLANDRIENS

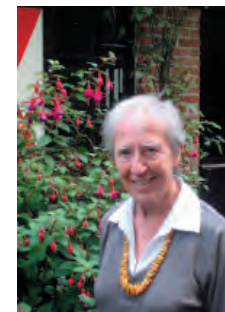
Andrea Sterck

Het is donderdagmorgen. Mijn gps leidt me van Zandhoven naar Halle-Zoersel, baron de Borekkenlaan. Hij leidt me langs kleine wegen, dwars door de bossen. De zandwegen langs het 'boshuisje' waar Hendrik Conscience ooit eens schuilde tijdens een onweer en er inspiratie voor de Loteling opdeed, zijn vervangen door asfalt. Er staan nog vele 'boshuisjes'. In één ervan woont Andrea Sterck. De armoede van Conscience's tijd is verdwenen. Andrea woont in een waar paradijs tussen beuken, geraniums, fuchsia's, vlijtige liesjes. De kleurenpracht van deze bloemen staat in schril contrast met de magere grond van 'mager Hal'. De mensen vertellen zelfs dat de laatste pier van mager Hal vastgeketend ligt op het kerkhof.

Naast de bakoven, tussen beertjes, de 4 heemskinderen, stenen vogeltjes ... vertelt Andrea over haar volkdansleven. Een Leuvense stoof zou hier niet misstaan.

Ik zie ook 'folkloristische poppetjes'. "Nee, dat zijn geen folkloristische popjes in nationale klederdracht", verbetert Andrea mij. "Dat zijn santons. Het maken van santons is een oude kunstambacht dat sinds de 17de eeuw vooral uitgeoefend werd in de Provence. Het woord santon is afgeleid van het Provençaalse woord 'santoun', wat kleine heilige betekent. Het waren oorspronkelijk kleine geschilderde Bijbelse figuren van terracotta. Maar tijdens de Franse revolutie, een bewogen periode waarin de kerken werden gesloten, was het maken van heiligenbeelden verboden en zijn er ook een aantal veelkleurige personages bijgekomen."

De koffie geurt heerlijk, de zelfgebakken koekjes zijn lekker, niet te zoet. Op de achtergrond speelt zachtjes czardasmuziek. Waarschijnlijk een cd pas gekocht in Hongarije. Het was niet gemakkelijk haar thuis te vinden. Ze is gisteren thuisgekomen van Boedapest, zaterdag is ze weer weg, naar de kust. Ik had eerst gehoopt met haar een gesprek te hebben in Schoten, haar Schoten. Maar ook toen was ze weg. Ja, zo gaat dat met onze 'Flandriens'. Gelukkig maar.

Het prille begin

Neen, dit gesprek wordt geen biografie waarin Andrea haar lange volkskunstleven van begin tot einde mooi op een rijtje zal zetten. Het zal geen biografie worden met alles erop en er aan. Ze vertelt over alles wat haar nauw aan het hart lag, over de gilden, de volksdansgroepen, de festivals, Afrika, de studiedagen, de cursussen...

De eerste keer dat ik Andrea ontmoette, was in het begin van de jaren zeventig, in Schoten. Ze leerde de dansen uit Hoogstraten aan en ik mocht van Reuzegom samen met mijn kersverse vrouw, naar de studiedag. Ik herinner me het nog zeer goed: de Karnaval, Boer en boerinneke, Fezelen, Weversdans... , dansen waarin men zich kan uitleven en qua danstechniek, en qua beleving. Het zijn ook dansen waarin een goede dansleider het uiterste kan halen uit zijn dansers. En dat kon Andrea. Ze was streng, eiste veel, maar ze had gevoel voor humor en kon het ook appreciëren als haar dansers haar commentaar al eens letterlijk opvolgden: "Berreke, as ge't beter weet, kom het dan zelf mo oatlegge!". En Berreke, die 'gene poeët' kon danse, kwam naar het midden van de cirkel, keek eens rond, en zei dan heel serjeus en majestueus met een breed handgebaar naar de speelman: "Muziek!".

Een goede dansleider moet er ook voor zorgen dat de dansers plezier en vreugde uitstralen. "Joenge, ge kunt wel goe danse, moar ge trekt e gezicht gelijk ne lijkbidder". "Ik ben een lijkbidder Andrea". Je kan er zeker van zijn dat vanaf dat ogenblik de gilde van Loenhout alleen maar danste met lachende gezichten.

Al is het geen tijdschroniek, dan begint ze haar verhaal toch ongeveer 65 jaar geleden, in Mechelen. Andrea speelde gitaar, fluit en accordeon. Ze was leidster van de meisjesgidsengroep van O.I.Vrouw over de Dijle. Daar werd onder meer gedanst, Andrea deed dat graag en goed, volgde haar eerste volksdancscursus, en haalde er na drie jaar studie een diploma. Het was een bloeiende groep van meer dan 160 jeugdige dansers. Deze scoutsgroep bezat een zeer groot dansrepertorium en trad verschillende keren voor het publiek op. Hier kreeg ze de smaak van dansoptredens te pakken.

Maar die smaak was al lang, onbewust, in haar aanwezig. Grootmoeder was van Tongerlo en Andrea bracht vaak vakantie door bij familie in Tongerlo en Westerlo. Als 'de gul' danste was de kleine Andrea hier niet van weg te krijgen.

VOLKSGEBRUIKEN

Sint-Maarten, een traditie die overeind blijft.

Tony Vaessen is gefascineerd door de figuur van Sint-Maarten. In de loop der jaren heeft hij een prachtige collectie rond de figuur van Sint-Maarten opgebouwd : beelden, santjes, medailles, tegels, ikonen, ... zeer vaak fraaie staaltjes van volksdevotie.

Tony Vaessen uit Lommel, die is erg actief is in het Schutterswezen van Noord-Brabant (Ned.), kan met zijn collectie een tentoonstelling opbouwen over Sint-Maarten. Voor Volkskunst schreef hij volgende bijdrage over Sint-Maarten.

Levensloop van Martinus

Martinus leefde in de vierde eeuw na Christus. Hij werd in 316 geboren in Sabaria (nu Szombatheley, Hongarije) als zoon van een Romeins officier. Al op zeer jonge leeftijd voelde hij zich aangetrokken tot het christendom. Op vijftienjarige leeftijd werd hij tegen zijn zin ingelijfd bij het Romeinse leger. Op een dag deelde hij bij een stadspoort in Amiens zijn soldatenmantel met een bedelaar. 's Nachts kreeg hij een visioen van Christus, gekleed in de helft van zijn soldatenmantel. Enige tijd later werd Martinus gedoopt. In 356, op veertigjarige leeftijd, verliet hij het leger om zich als kluizenaar volledig aan de christelijke godsdienst te wijden. In 371 werd hij bisschop van Tours, nadat hij zich eerst had verstoep in een ganzenhok omdat hij zich niet waardig genoeg vond voor het bisschopsambt. Martinus stierf in 397 in Candés en hij werd begraven in Tours op 11 november van dat jaar. Kort daarna werd hij heilig verklaard.

De betekenis van Sint-Maarten

De vierde eeuw na Christus was een erg woelige periode. Het Romeinse Rijk hobbelde van de ene bestuurscrisis naar de andere. Het jonge christendom groeide langzaam uit tot een instituut, met alle groeipijnen die daar bij hoorden. Martinus schreef mee de geschiedenis van deze eeuw. Hij probeerde de maatschappij te veranderen. Hij leerde echter dat

sprak men van de 'klak'. Dr. Jozef Weyns maakte een prachtige foto van Karel Van den Broeck (1862-1947) uit Heist-op-den-Berg, waarbij deze de hoge faas droeg. Petrus Michiels 'Leus' uit Veltem-Beisem droeg in 1890 een faas met een kamezool en een vest. Hij was horlogiemaker en van 'Arleus' (horlogie) kwam dan 'Leus'. Hij was de vader van schepen Louis Michiels ('Wieke Leus') van Veltem-Beisem.

Afbeelding 2.

Petrus Anthoon 'Pie van Lemmes', mijn overgrootvader in Veltem-Beisem, woonde op de Bovenberg. In 1910 werd hij gefotografeerd met faas, wit hemd en strikje. Hij bewoonde het oudste huis van de Bovenberg, waar later de familie Meulemans zich vestigde. Zijn vader was Guilielmus Anthoon of 'Lemme', vandaar 'Pie van Lemmes'.

Noten

(1) H.VANNOPPEN. De geschiedenis van Zaventem, de industriegemeente van Midden-Brabant. Zaventem, 1981, p. 675.

Interview Willem Penninckx. Zaventem, 1981.

H.VANNOPPEN. De jaarkrans in Erps-Kwerps. het volkskundig centrum van Midden-Brabant en omgeving -De Brabantse Folklore , 1976, p. 299.

(2) H.VANNOPPEN. Van hoed tot ondergoed. Leuven, 2010, p. 163.

J.VAN HOREN. De 'carrousselle' van 1812 te Huldenberg - Huldenbergs Heemblad, 1993, nr. 1, p. 7.

(3) H. VANNOPPEN. De geschiedenis van Zaventem, p. 666.

(4) BMB (Bestuurlijk Memoriaal van Brabant), 1833, XXVII, p. 87.

(5) BMB 1862, LXXXVI, p. 400.

(6) BMB 1863, LXXXVIII, p. 674.

(7) BMB 1868, XCVIII, p. 898.

(8) BMB 1872, CVI, p. 768.

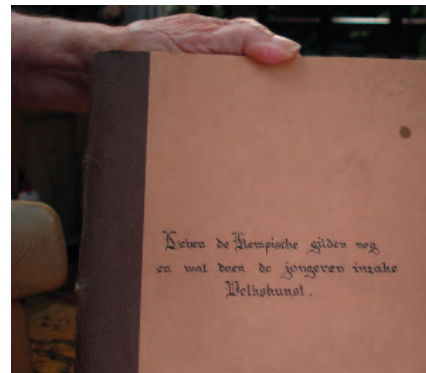
(9) BMB 1878, CXVIII, p. 1363.

Illustraties

1. Maria-Theresia Boon uit Veltem-Beisem kort voor 1940 met 'kap en neusdoek'
2. Petrus Anthoon 'Pie van Lemmes' uit Veltem-Beisem (Bovenberg) in 1910 met faas, wit hemd en strikje

Het gildeleven en de orde van de papegaai.

In de jaren vijftig studeerde Andrea aan de 'Katholieke Sociale School voor Vrouwen' in Brussel. Ja, in die jaren mochten openbare instellingen en scholen in hun benaming nog hun strekking laten blijken. Ik weet het niet, maar waarschijnlijk heet die school nu heel onpersoonlijk 'Sociale Hogeschool van Brussel' of 'Hoger Instituut voor maatschappelijk werk'.

Hogeschool van Brussel' of 'Hoger Instituut voor maatschappelijk werk'.

Haar eindwerk werd een studie over het gildeleven. Het werd een prachtig eindwerk. Het is de moeite waard en een plezier om het – ook nu nog na meer dan 50 jaar - eens te doorbladeren, te bekijken en te lezen.

In 'Leven de Kempische gilden nog?' lezen we waarheden die

nu nog gelden. "In sommige landen is het vrijetijdsprobleem dringender geworden dan het werkloosheidsprobleem. Het is schoon en goed te spreken over verheffing van het volk, maar beter is het aan het volk daadwerkelijke schoonheid en stijl te schenken".

55 jaar geleden werd dit door een jong meisje van 27 jaar geschreven. Nu zou men zeggen: zou het niet beter zijn om mensen te appreciëren die zich voor een geloof of een overtuiging inzetten".

Dit eindwerk had een grote weerklink in de Hoge Gilderaad. Andrea Sterck werd aangesproken door 'de Hoge Gilderaad der Kempen' en werd er zeer snel na het behalen van haar diploma jurylid tijdens gildenfeesten en landjuwelen. En omdat ze wel zei 'wat er verkeerd was' vroeg men haar: "Kom, en zeg ons hoe het wel moet!". Ze ging in op de vraag, en vanaf dan doorkruiste ze met haar kleine Renaultje de ganse Kempen. Ze gaf dansleiding in Herentals, Kasterlee, Kampenhout, Keerbergen, Lichtaart, Loenhout, Merksplas, Minderhout, Olen, Oostmalle, Pulle, Vlimmeren, Weerde, Westmalle, Westerl... ik vergeet er waarschijnlijk nog een heel aantal. Gedurende jaren reed zij dus de Kempen af, dag na dag, jaar na jaar, niet als beroep, wel als hobby! Het zijn enkel de sterken en de echte idealisten die dit kunnen.

Andrea vertelt ook nog fier over de zondagnamiddagen in de stadsfeestzaal van Geel en de zaal van de school in O.L.V.-Olen, waar dansers van gilden en volksdansgroepen uitgenodigd werden om Vlaamse dansen

aan te leren, met groot succes overigens. In Geel waren er soms 200 tot 300 dansers.

Het is dan ook niet te verwonderen dat ze voor al dit werk door 'de Hoge Gilderaad der Kempen' in 1978 vereerd werd met de 'Gouden Orde van de Papegaai'. Voor alle duidelijkheid: papegaai verwijst hier niet naar de kwetterende vogel maar wel naar 'paap' en 'gaai'. De gaai is de hoofdvogel die door de gildeschutters naar beneden geschoten wordt, en de paap is de priester of geestelijke die de gaai op de wip plaatst.

Tussen de verhalen door hoor je dat Andrea dus niet alleen in de gildewereld en in de wereld van de volksdansgroepen thuis was, maar ook bij al de federaties die deze organisaties rijk waren: VDCV, Dansarchief, KVVF, VVKB... Zij deed toen al in praktijk wat onze laatste ministers van cultuur nu ook proberen te doen: samenwerking tussen de verschillende federaties. En zoals je kan raden: sommigen vonden dat prima, anderen namen het haar niet in dank af.

Ze was ook, samen met Lieve, stichter van 'Gelmel'. gerenommeerde dansgroep te Schoten. Deze breidde uit tot drie dansgroepen: er was 'Gelmel', er was 'Tralman' waar de ouderen zich thuis voelden, en er was 'De Rommelpot' voor de jongeren.

Haar grote voorbeelden

Lode Van Olmen leerde haar in de groep 'Nele' in Antwerpen dansen. Onder 'lichte druk' van Lode en aangemoedigd door Jan Wouters, secretaris en lesgever bij VDCV, volgde zij haar eerste volksdansopleiding, als jonge jeugdleidster nog.

Later kwam ze in contact met Louis Doms van Hoogstraten en Omer François, de Oost-Vlaming die naar Limburg uitweek. Omer was de man die ten behoeve van de gilden, de Molenmazurka volledig uitwerkte en 'op papier zette'.

Andrea spreekt met zeer veel genegenheid over Suske Schellens. Zij is niet de enige van onze 'anciens' die dit doet. Met Sus als speelman, met hoofdman Piedfort en leden uit verschillende gilden, en Omer François als vendelier, trok zij in 1956 mee naar Madrid om daar Vlaamse dansen te demonstreren, o.a. in de ... stierenarena ...

De late jaren '50 waren inderdaad de jaren dat de Vlaamse dansen eindelijk terug hun plaats in de repertoires van de groepen begonnen te krijgen. De gilden trokken naar Spanje, Reuzegom trok naar de wereldtentoonstelling met een volledig Vlaams programma.

5. Lijk van een man met een rode gescheurde foulard in Bierbeek gevonden in 1863

Op 14 mei 1863 werd in het Meerdaalwoud te Bierbeek het lijk gevonden van een onbekende man van 50 à 60 jaar. Hij had zich door de kop geschoten. Hij droeg een muts van zwart laken, een krawat van zwarte zijde, een overtrek (habit dit jacquette) van bruin laken met purperen vlekken, een roodachtige vest, een grijze broek, lange kousen tot aan de knieën van blauw en wit katoen, een hemd van wit katoen van voor lijnwaad, lage schoenen, die met een zwart lint dicht gingen en een rode gescheurde foulard (6). In het bos te Bierbeek dicht bij Blanden vond men een zieltogende man van rond de 70 jaar oud. Hij had geen tanden meer vooraan. Hij stierf een kwartier nadat men hem vond. Hij droeg een hemd zonder merk en een gelapte broek. Men dacht dat de man krankzinnig was (7).

6. Laermans uit Lovenhoek verdween in 1872 gekleed met een zwart slaaplijf

Jan-Baptist Laermans uit Lovenjoel verdween op 4 maart 1872. Hij was geboren op 16 december 1855, dus ongeveer 17 jaar oud. Hij droeg een nieuwe kiel van hoogdonker blauwe kleur, een broek van gele stof met zwarte band, twee bruine ondervesten, één met mouwen en één zonder mouwen, een blauwe krawat, een wit lijnwaden hemd, een zwart slaaplijf (camisole), een blauwe laken klak, wollen halve kousen (chaussettes), schoenen zonder nagels met rijgsnoeren (8).

7. Een man met een zilveren zakhorlogie in Korbeek-Lo in 1878

Men vond op 27 juli 1878 het lijk van een man in het bos van Korbeek-Lo. Hij had zich verhangen. Hij droeg een blauwe jak (jacquette), een broek en een ondervest van zwart laken, een wit lijnwaden hemd, een zwarte zijden klak, nieuwe laarzen, een zilveren zakhorlogie met een gouden ketting. Men vond bij hem twee zakneusdoeken en een regenscherm van zwarte zijde (9).

8. De faas was populair in Veltem-Beisem en omgeving

De faas of de 'zijden muts' of 'het mutske met een klippeke' was het hoofddekseel in Herent, Veltem-Beisem en Winksele op het einde van de 19de eeuw. Dit hoofddekseel was afgeleid van een legerkepi en van de officiële uniformmuts van postbode of treinwachter. Smid Jan-Baptist Vanden Dries (1798-1893) uit Berg droeg rond 1880-1890 een zijden muts gecombineerd met een blauwe kiel. Petrus Joannes Kinot uit Erps droeg in 1897 de blauwe kiel met een foulard en de zijden muts. In de Kempen

over een paard en zij moesten hun mooi kostuum laten zien. De prijs van de 'carousel' was een zilveren horloge (2).

2. 'Kap en Neusdoek' voor de vrouwen tijdens de Belle Epoque in Huldenberg

'Kap en neusdoek' was op het einde van de 19de eeuw-begin 20ste eeuw in de mode in Huldenberg. De vrouwen droegen een 'kappetje' op het hoofd versierd met parels en bloemen. Hierover werd een zwarte, gele of witte kanten neusdoek gedragen. Clara Van Hamme uit Huldenberg, de echtgenote van Lambert Goffeau te Zaventem ging nog als 'pachteres' zo gekleed (3). Ook mijn overgrootmoeder Maria-Theresia Boon uit Veltem-Beisem (+1940) werd kort voor 1940 nog zo officieel gefotografeerd.

Afbeelding 1.'

3. Vanderauwera uit Neervelp droeg 'un habit gris' in 1832

Bernardus Vanderauwera, die krankzinnig was, was verdwenen. Hij werd geboren te Hoegaarden en woonde te Neervelp. Hij had een middelmatige lengte, een langwerpige aangezicht, een hoog voorhoofd, blauwe ogen, een dikke neus, een grote mond en een ronde kin. Hij droeg een grijs kleed (un habit gris), een pantalon van grijs dimit, een vest van zwart laken, geen halsdoek, lichte schoenen en een schako van de burgerwacht. Hij hield zijn hoofd gebogen en kon het zelf niet oprichten. De gouverneur F. De Coppin vroeg de gemeentebesturen om deze 60-jarige kleermaker, die door zinneloosheid bevangen op 1 december 1832 de gemeente Neervelp had verlaten aan de nationale gendarmerie uit te leveren, indien men hem zou ontmoeten (4).

4. Hikkentiek van Boutersem droeg een broek van marengolaken in 1862

De 42 jarige Louis Hikkentiek was hovenier. Hij woonde in Boutersem. Hij was op 15 maart 1862 gevlucht uit het Bedelaarswerkhuis van Hoogstraten. Hij droeg een vest met mouwen en een broek van marengolaken, een ondervest van grijze demit, een lijnwaden hemd, een krawat met kleine blauwe perkskens, een muts van zwarte demit en een kiel van grijs lijnwaad (5).

Enkele jaren later trad Andrea als lid van 'Lange Wapper' in Schoten op met een eerste Vlaamse suite van dansen. Deze creatie van Renaat van Craenenbroeck was een werkelijke openbaring voor haar. Er was eindelijk een manier gevonden waarop de mooie Vlaamse dansen attractief aan het publiek konden voorgesteld worden.

En de Vlaamse dansen zijn mooi. Dat weet vooral het buitenland te waarderen. Zo leerde Andrea, op buitenlandse vraag, onze dansen aan Engelse dames – allen onderwijzeressen -, aan Japanners, aan Russen. Als ge dus ooit eens in Rusland bent, en ge hoort er de muziek van de molenmazurka weerklinken, dan weet ge van waar dat komt.

"Wat een schat aan materiaal hebben jullie toch" zei ooit France Marolt, de dansleidster van een van de vroegere Joegoslavische groepen in Schoten. *"Ge zoudt dat moeten uitwerken en gebruiken!"*

Coq.

Andrea verbleef enkele jaren in Congo, in Coquilhatstad. Daar was ze directrice van een sociaal tehuis voor vrouwen en kinderen.

Maar ze kon er ook het dansen niet laten. In de schoot van de 'Vlaamse Vriendenkring' werd een volksdansgroep opgericht waarvan zij dansleidster werd. Daar waren steeds tussen de 30 à 40 dansers. Het klimaat was er niet aangenaam. Er werd 50 minuten gedanst, dan was er een pauze waarin iedereen naar huis ging om droge kleren aan te trekken, en dan werd er weer 50 minuten gedanst.

De 'independance' maakte een einde aan haar verblijf. Ze denkt nog steeds graag terug aan haar Congolese vrouwen. Zij hadden geen luxe, zelfs tekort, maar waren steeds blij en welgezind. Hier hebben we grote luxe, maar tonen wij ons blij en tevreden?

Bij haar terugkeer moesten er weer centjes verdiend worden, en werkte ze o.a. in de kliniek voor M.S. te Melsbroek en kwam uiteindelijk als consulente terecht, eerst enkele jaren bij de Jeugdrechtbank te Brussel, later, tot haar pensioen, in de Jeugdrechtbank te Turnhout. *"Dat was eigenlijk een zeer zware job, je moest dag en nacht paraat staan."* DANS was dan ook het ideale tegengewicht.

Compostela

Pas gepensionneerd, in 1992, trok Andrea met Lieve Borremans en haar hond Sepke naar Compostela. Ze vertrokken ten zuiden van Parijs en legde in 70 dagen 1800 kilometers af.

Dat was een onvergetelijke ervaring. Stappen door het mooie Frankrijk en het ruwere Spanje, begeleid door leeuweriken en nachtegalen en in Spanje door... loslopende honden.

Hierover wordt zeker in latere uitgaven van Volkskunst nog geschreven. Ik onderzoek de mogelijkheden om die tocht ook te doen, en ben met de training begonnen. Mijn eerste raadgever zal zeker Andrea zijn.

En nu ... het vervolg op onze dansen: Sequence-dansen

Op 15 mei 1999 behaalde Andrea haar (voorlopig?) laatste diploma : seniorendansleidster en certificaat van sequencedansen. Dit certificaat werd uitgereikt door de Anglo-American Dance-Service.

Sequencedansen zijn uit Engeland overgekomen ballroomdansen. Simpel gezegd: het zijn figuurdansen op muziek van rumba, jive, quickstep, chachacha, wals e.a.

Het gaat er heel wat rustiger aan toe dan bij de Vlaamse dansen. Maar, ze vragen toch veel denkwerk van de 'grijze cellen'. Ik durfde het eigenlijk niet zeggen: goed voor de oudjes dus. Maar zo durf ik Andrea niet noemen. Buiten deze sequence-dansen leidt ze nog steeds de oefenstunden van twee gilden: Oostmalle en Minderhout.

Ze reageert ook nog vinnig wanneer ze het heeft over de choreografie en de juiste notering van de dansen. Ze vindt het jammer dat er zo weinig Vlaamse gemeenschapsdansen zijn. We verwijzen hier naar de vraag die dit tijdschrift reeds enkele keren stelde om nieuwe Vlaamse gemeenschapsdansen te creëren (en de reactie hierop: "Dat is verdorie zo moeilijk!").

Haar ogen schieten vlammen wanneer ze vaststelt dat men toch altijd weer probeert de Vlaamse volksdans te bannen tegenover alle andere vormen van dans. Jarenlang hebben verantwoordelijken van onze volkskunstwereld gepoogd het woord 'folklore' te bannen en te vervangen door 'volkskunst'. Folklore wijst op iets wat voorbij is, volkskunst op wat nu leeft.

Tot slot van dit gesprek keer ik terug naar een van de besluiten van haar eindwerk in 1956, maar nu nog zo brandend actueel: "*Daarbij zou bij demonstraties vooral de nadruk moeten gelegd worden op het feit dat gilden en volkskunstgroepen geen folkloristische groepen zijn, maar levende en opvoedende ontspanningsvormen met een actief leven*".

Is dat ook niet ons aller wens?

Johan.

STREEKDRACHTEN

Vlaams-Brabantse streekdrachtenverhalen.

Dr. Henri Vannoppen

Bij voordrachten voor het Davidsfonds in Lovenjoel (gemeente Bierbeek), en voor de heemkringen in Herent en in Sint-Agatha-Rode (gemeente Huldenberg) tijdens de eerste helft van 2011 stelden we het boek 'Van hoed tot ondergoed' voor. Hierbij paste natuurlijk de 'couleur locale' of de typische gegevens, die we in deze lokale gemeenschappen terugvonden. Hierbij volgen enkele voorbeelden, die we ook graag delen met de lezers van Volkskunst.

1. Geen blauwe kielen bij het 'carrousel'-rijden in Huldenberg in 1812

Huldenberg was bekend om zijn 'carrousel'. In Sterrebeek spreekt men in het plaatselijk dialect nog van 'cersel rijden', in Zaventem van 'carselle rijden'. Het ging dus duidelijk om ringsteken. De ringstekers van Huldenberg trokken naar Zaventem om daar carrousel te rijden op het Pachthof de Fraula van de familie Goffeau-Van Hamme bij Nossegemwegje. Lambert Goffeau, de pachter of herenboer en ook herbergier op het pachthof was gehuwd met de Huldenbergse Clara Van Hamme (Huldenberg 10 augustus 1825-Zaventem 20 augustus 1919), vandaar de komst van de Huldenbergse herenboeren. Het zijn taferelen van rond 1880-1885. Het verhaal volgt hierbij: "Bij 'Berrekes' was het 'staminee'. Men plaatste er buiten een orkest op een platte wagen. Er werden 25 stokken geplant van 2m50 hoog met een arm van 1m. Op de hoek van de arm hing een blok hout waaraan een ring bevestigd was. De ruiters te paard hadden een stok, waarmee ze moesten pogen om zoveel mogelijk ringen in handen te krijgen. Het orkest op de platte wagen speelde een serenade voor de overwinnaar van de 'carrousel'. Het 'carrouselrijden' was eigenlijk een nabootsing van de steekspelen van de ridders in de middeleeuwen" (1). 'Carrousel'-rijden ging reeds terug in Huldenberg tot het begin van de 19de eeuw. Op 23 augustus 1812 werd in Huldenberg een 'carrousel' ingericht. 29 ringen werden daarbij gestoken bij de 138 pogingen, die gedaan werden. De deelnemers werden in Huldenberg verzocht om geen fuik of blauwe kiel te dragen en hun paardentuig in behoorlijke staat te stellen. Het waren dus herenboeren die deelnamen, want ze beschikten

B	17-18	Allen 2 schotse passen voorwaarts rmdz, beginnend met buitenste voet
	19-20	Alle paren individueel met 4 gaanpassen ½-toer rmdz
	21-24	Per paar schottisch rond in de dansrichting, eindigend in rmdz
	25-32	Herhaling 17-24 maar allen eindigen in frontkring (beginopstelling)

De dans naar believen herhalen.

Soete Isabelle

"Hollandsche Boerenliedjes"

Noten

1. Volksmuziekgroep Kadriil maakte een bewerking van de muziek. Deze is terug te vinden op de CD 'mariage' WBM 21082 © 2009

VERSLAG

Terug naar Schlitz.

In de onpare jaren heeft in Schlitz (D) het internationale volksdansfestival 'Schlitzlerländer Trachtenfest' plaats. Dus was het deze zomer weer zover. Veertig jaar geleden (de tijd vliegt veel te snel!) traden we er voor het eerst op met Volkskunstgroep Drieske Nijpers. We zouden er nog een paar maal komen, maar de herinnering aan de prachtige locatie in het midden van Duitsland is toch fel vervaagd.

Niet zo bij vrienden die om de twee jaar naar het festival zijn blijven gaan, en die we terugzagen op een bijeenkomst van de 'AA Garde' van Drieske Nijpers. Zij moesten geen moeite doen om ons te overtuigen om er dit jaar samen naartoe te gaan. En het dient gezegd: het festival is nog steeds even sprankelend, al schuwt het de vernieuwing niet. Het festivalpodium van Schlitz staat opgesteld op de hellende marktplaats, waarbij de vakwerkhuzen een natuurlijk decor vormen.

Voor de gastgroepen is optreden op dit podium genieten geblazen,

De Schotse groep in het mooie decor van Schlitz

zeker 's avonds wanneer de huizen feeëriek verlicht zijn en zich duizenden mensen verdringen op de marktplaats en de erop uitgevende straten. Ook de feeststoet van meer dan vijf kilometer op een hellend parcours (vendelen!) is nog steeds even groots als toen. Dit jaar telden we 82 deelnemende groepen met uitbeeldingen van beroepen, ambachten, enz. Een feest voor de ganze regio met meer dan 10.000 toeschouwers.

Grootste vernieuwing aan het programma is dat er op zondagavond geen optreden meer is van de groepen maar dat de Markt dan ingenomen wordt door jonge muzikfans van HR3, zeg maar de Studio Brussel van deelstaat Hessen. Een verrassende vernieuwing, die een nieuw publiek in contact brengt met volkskunst en omgekeerd. De deelname van HR3 blijkt bovendien een financiële voltreffer. Een kruisbestuiving dus, die de continuïteit van het festival enkel ten goede kan komen.

Door die vernieuwing is de slotavond verschoven naar maandagavond. Maar dat schaadt de publieke belangstelling op de slotavond helemaal niet. Immers, geen Duitser die erom maalt om een dag langer liters bier soldaat te maken! Voor groepen die van het ene festival naar het volgende doorreizen heeft dit als bijkomend voordeel dat er een weekdag minder te overbruggen valt.

Standbeeld.

Wat ons ook opgevallen is: in Schlitz staat een prachtig standbeeld als hulde aan het 'Schlitzerländer Trachtenfest', meer speciaal aan de internationale volksdansgroepen die er om de twee jaar hun volkscultuur komen tonen.

Hulde aan internationale verbroedering door dans, muziek en streekdrachten, vereeuwigd in een mooi standbeeld in Schlitz.

Ook in Odoorn (Ned.), waar elk jaar een internationaal volksdansfestival plaats heeft, staat dergelijk standbeeld. Een idee misschien voor een Vlaamse stad of gemeente? Want er zijn er toch wel een aantal steden en gemeenten in Vlaanderen die een deel van hun naambekendheid te danken hebben aan een internationaal volksdansfestival.

What's in a name?

In Schlitz noemde het festival zich destijds 'Trachten- und Heimatfest'. Nu ga je naar de webstek van het 'Schlitzerländer Trachtenfest', via <http://www.trachtenfest.org>. In Odoorn wordt het festival georganiseerd door de Stichting Internationale Volksculturen Odoorn (SIVO) en bezoek je de webstek van 'Het zomerfeest zonder grenzen' via <http://www.sivofestival.nl>. Ook in Vlaanderen is er nogal wat zoekwerk bezig naar een aansprekende naam. Wil je kijken wat er bv. op het programma van het festival in Edegem staat, dan doe je dat door de welluidende naam www.werelddansfestivalenedegem.be in te tikken. What's in a name? Daarom dat we in bovenstaande tekst ons gemakshalve bedienen van de term 'internationaal volksdansfestival'. Een alternatief lijkt niet eenvoudig.

Marcel Oelbrandt.

VOLKSDANS

Soete Isabelle

Dans voor onbepaald aantal paren

Creatie		Gert Laekeman
Muziek		Traditioneel uit 'Hollandsche Boerenliedjes'
Danspassen		Bijtrekpas, gaanpas, schotse pas, schottisch
Opstelling		Per paar in frontkring
Uitvoering		
Voorspel		
(4 maten)		
A	1-2	Allen 4 bijtrekpassen in de kring rmdz
	3-4	Houding lossen tussen de paren Alle paren individueel met 4 gaanpassen ½-toer rmdz tot front buitenwaarts Terug handen geven in de kring
	5-6	Allen 4 bijtrekpassen in de kring rtdz
	7-8	Houding lossen tussen de paren Alle paren individueel met 4 gaanpassen ½-toer rmdz tot front binnenwaarts Terug handen geven in de kring tot beginopstelling
A	9-14	Herhaling 1-6
	15-16	Houding lossen tussen de paren Alle paren met 4 gaanpassen ¼-toer rmdz en gewone danshouding aannemen

meest traditionele of archaïsche dansvormen zouden beschouwen, door een draaiorgel werd gespeeld, onderstreept dit nog.

Draaiorgels werden reeds vanaf de jaren '60 van de 19de eeuw voor het gros van de muziek in danszalen en danstenten ingezet. Dat kon slechts omdat zij op industriële wijze werden geproduceerd en dus goedkoper waren dan muzikanten. Zij opereerden bovendien in een context waarin auteursrecht afdwingbaar werd en leidde tot economische verticale integratie van componisten en uitvoerders over uitgevers tot producenten van mechanische muziekmachines. De geschiedenis van 'The Aeolian Company' die de pianola uitvond en die wereldwijd actief was, illustreert deze principes wellicht nog het beste. Draaiorgels zijn met andere woorden dragers van moderniteit en technologische vooruitgang in een geïndustrialiseerde maatschappij.

Simons gaat in zijn novelle deze moderniteit overigens op geen enkele manier uit de weg. Ondanks de landelijke setting is ze in feite de drijfveer van de handeling van zijn verhaal. Omdat de oude zagerij door een stoomzagerij vervangen wordt, moet Stafke ander werk zoeken in een nieuwe, opkomende technologische sector: de diamantbewerking. De danstent is een moderne concurrent voor de café-bals-met-muzikanten in het dorp en wordt als dusdanig verketterd, al is ze, zoals al snel blijkt, niet tegen te houden. Details als de toen splinternieuwe gaslampen kruiden een verhaal dat slechts aan de oppervlakte ruraal en archaïsch aandoet. Wellicht overstijgt de novelle daarom de clichés van de heimatroman en is ze vandaag nog steeds lezenswaardig. En, zoals we hopelijk hebben aangetoond, voor de goede verstaander ook een uitzonderlijke bron over historische populaire danscultuur.

Cor Vanistendael

Cor Vanistendael (°1971) studeerde aanvankelijk Oost-Europese Talen en Culturen aan de Universiteit Gent. Sinds een jaar of 10 werkt hij in de erfgoedsector en bouwde hij een specialisatie in dansgeschiedenis uit. Momenteel werkt hij als Erfgoedcoördinator voor de Erfgoedcel Noorderkempen te Turnhout en doet hij aan de Universiteit Gent over de geschiedenis van de sociale danscultuur in onze gewesten in de Franse- en Hollandse tijd. In zijn vrije tijd onderhoudt hij ook nog een blog over dansgeschiedenis.

AANKONDIGING

Tradities: enquête bij volksdansgroepen.

IVV is lid van de Vlaams-Nederlandse Werkgroep Volkscultuur van het Algemeen-Nederlands Verbond (ANV) vzw. Deze werkgroep hield dit voorjaar een enquête over tradities.

De bevraging is geïnspireerd op de tradities-enquête die Volkskunde Vlaanderen vzw vorig jaar heeft gehouden bij de gilden van de Hoge Gilderaad der Kempen. Die enquête is in de Werkgroep Volkscultuur herwerkt, zodat zij nu ook bruikbaar is voor de Noord-Brabantse schuttersgilden, de Oud-Limburgse schuttersgilden, Veldeke Limburg en de Vlaamse volksdans- en volkskunstgroepen die aangesloten zijn bij VVG en VVKB.

Door middel van deze enquête wordt onderzocht welke tradities in de groepen nog worden beleefd, en in welke mate.

De resultaten van de enquête zullen gepresenteerd worden tijdens een studienamiddag op zaterdag 19 november e.k. in het Cultureel Centrum Westrand in Dilbeek, waar op dezelfde dag ook 60 jaar VVKB gevierd wordt. Lezers van Volkskunst kunnen deze datum alvast noteren.

*Een nog levende traditie:
Driekoningenzingen bij
Folklore Ensemble Gelmel uit
Schoten.*

■ ■ ■

VVKB 60 jaar in beweging

Jubileumviering

Op zaterdag 19 november 2011, in CC Westrand te Dilbeek

16u00 feestzitting 60 jaar volkskunst

19u00 danspallet - voorstelling hedendaagse Vlaamse volkskunst
met aansluitend feestreceptie

inkom gratis - inschrijving vooraf sterk aanbevolen

www.vvkb.org/inschrijven

■ ■ ■

Heemdag 2011

*Zaterdag 24 september - Floréal Club – Blankenberge
Rijke baders, arme vissers? Over kusttoerisme en visserij in
de belle époque*

De jaarlijkse heemkundige studie- en ontmoetingsdag vindt dit jaar plaats in Blankenberge en staat in het teken van het kusttoerisme in de belle époqueperiode.

In de belle époqueperiode (1890-1914) floreerde het kusttoerisme. De nieuwe burgerij die zich verrijkt had tijdens de industriële revolutie begaf zich naar de kust en kwam er in contact met de lokale (arme) vissersbevolking. Tijdens de heemdag worden de vele gevolgen van deze wisselwerking onderzocht. Robert Boterberge brengt ons het verhaal van het ontstaan van het kusttoerisme en de gevolgen voor de visserij. Na deze lezing trakteert volksverteller François Driessen ons op gepaste volksverhalen en legendes.

In de namiddag gaan we op stap in Blankenberge en kan u kiezen uit drie rondleidingen in het thema “vissers en toeristen”.

Gezien de verschijningsdatum van Volkskunst (op het eind van het kwartaal), kan het zijn dat deze aankondiging te laat komt. Als ons tijdschrift toch vóór 24 september in uw bus valt en u wilt inschrijven voor de Heemdag, neem dan contact met Heemkunde Vlaanderen, tel.nr 015/20.51.74 of www.heemkunde-vlaanderen.be.

Pg 14: ‘20 cent of een nikkeltje slag op slag’ & ‘als ge drie minuten voor nen dans telt, da’s lang genoeg’

Pg 47: ‘Ze ontvingen de centen in de rechterhand, kletsen ze in de linker en hadden ze de ronde gemaakt, en kwamen ze malkander tegen in het midden (van de dansvloer – CVI), dan floten ze op een schrill fluitje om den orgeldraaier weer aan den gang te krijgen.’

Er werd in danstenten per dans betaald. In Antwerpen heette dit ritueel ‘half soukes dansen’ omdat de prijs een halve sous zou hebben bedragen. Er waren in een danstent of –zaal ontvangers aanwezig die de vloer opstoven na elke dans. Dit ritueel wordt hier buitengewoon gedetailleerd beschreven. De dansen duurden dus 3 minuten, wat op eerste gezicht kort lijkt. Nochtans is dat ook ongeveer de lengte van één kant van een 78T plaat op de later populair geworden fonograaf. Het is interessant om vast te stellen hoe de lengte van het orgelboek blijkbaar die van de 78T plaat lijkt te bepalen die op haar beurt de 45T single definieert en uiteindelijk nog steeds de gemiddelde lengte van de radiohit van vandaag. Het is een merkwaardige constante voor amusementsmuziek.

Pg 42: “Angelieneke gaf aan de binnekomenen tegen vijftien centiem op ’t bordje, een bonneke ‘goed voor een glas bier’ “.

In de entreeprijs was één pint bier inbegrepen. Dit was eveneens een courante praktijk in ‘vaste’ orgeldanszalen o.a. in Antwerpen tot in de jaren '30 van de 20ste eeuw. In het Fonds Vliegende Blaadjes van de Universiteit Gent bevinden zich enkele van deze kartonnetjes waarop ‘1 Pint’ staat gedrukt.

Pg 44: ‘acht grote acétylène bollampen’.

Acetyleen lampen werden in de volksmond ook wel Carbiet Lampen genoemd, naar Union Carbide, één van de eerste industriële producenten van Calcium Carbide. Carbide lampen branden op acetylene gas (C₂H₂) dat door de reactie van calciumcarbide en water wordt opgewekt, was letterlijk een ‘brandnieuwe’ technologie rond de eeuwwisseling. Het procédé werd pas rond 1895 industrieel mogelijk en door Union Carbide vanaf 1898 in de praktijk gebracht. We kunnen het bal dat Simons beschrijft, dus redelijk precies dateren na 1895 en voor 1913 het jaar waarin de roman verscheen.

Het is tevens een indicatie hoe snel technologische evolutie reeds in de 19de eeuw ingreep in het dagelijkse leven van de gewone man. Zelfs in de zogenaamde landelijke en afgelegen Kempen drong dergelijke technologie reeds enkele jaren nadat ze was uitgevonden door. Het geeft te denken over het begrip traditie in het algemeen en zeker met betrekking tot bij uitstek modegevoelige zaken als dansen en muziek. Het feit dat de dansmuziek, zelfs voor wat wij vandaag misschien als de

1ste Prijs: een pijp

2de Prijs: een kistje sigaren;

3de prijs een flesch cognac;

De mannen schaarden zich in de rij, met zeven, riepen op Nonkel en Postje, die bij het buffet een pint stonden te drinken, dat ze mochten draaien. Terwijl ze wachten tot het orgel aanzette:

“Sa, pater kies er een nonneke uit, Sa pater kies er een nonneke uit, die zult gij nemen voor uw bruid”

De wijze waarop de Jan-Van-Zier dans gesprongen wordt, trokken ze gezichten, vervaarlijk opengespalkte ogen, uitgestoken tong, en met de wonderlijkste gebaren de meisjes aanstarend, die schetterden, “die, zie!” of “neen, deze, ziet eens!” en “God! Wat een smikkel!”.’

De Jan-Van-Zier dans werd tot nu toe nergens in de Kempen opgetekend. Navraag leverde geen gegevens op over deze dans. Aangezien er over de Kempense volksdans al heel wat verscheen, kunnen we alleen vaststellen dat deze dans aan de aandacht moet zijn ontsnapt. Wel werd in 1975 door de Universiteit Gent in Rijkvorschel bij Mevrouw Duchène-Van Looy een veldopname gemaakt van het liedje dat aan de dans vooraf gaat. Gezien deze beschrijving, gaat het wellicht om een soort rituele speldans zonder vaste dansvorm, maar wel heel duidelijk met een vaste melodie die we tot nu toe niet konden achterhalen. Aangezien er zelfs een versie voor orgels van bestond, ging het wellicht toch om een populair deuntje.

Verder zijn er zijn nog heel wat details die het bal zelf aanbelangen, die kloppen.

Pg 14: ‘Daar kunnen met alle gemak veertig koppels op den vloer’

De dans ruimte in een danstent is al bij al beperkt omdat de vloer slechts het centrum van de tent vormde, omgeven door gaanderijen, een bar en zitbanken. 40 koppels kunnen we dan ook beschouwen als een indicatie dat het een grote tent moet zijn geweest die Stafke op de kop kon tikken.

Pg 16: ‘waar Stafke als sierlijke dansmeester bekend stond’

Om reclame voor zijn eigen bal te maken, hielp het Stafke dat hij bekend stond als een goede danser. De verwijzingen naar ‘goede dansers’ of ‘danseressen’ zijn trouwens legio doorheen heel de beschrijving van het bal. Vandaag is het trouwens nog steeds het geval in dansmilieus zoals volksdans, balfolk of tango: goede dansers die veel bals bezoeken, kunnen zelf rekenen op veel volk wanneer ze op hun beurt eens een bal organiseren.

‘De Danstent’ van Joseph Simons, onverhoopt rijke bron over de balcultuur in de Kempen.

Literaire bronnen die het amusementsleven in de kijker plaatsen zijn op zich een zeldzaamheid. Meestal vinden we slechts kruimels, enkele details in de marge of aanwijzingen en zijn het de clichébeelden die bovendien zijn. Dansen is onzedelijk en dat zullen we geweten hebben. Dat een auteur een bal tot hoofdmotief van een novelle verheft en op de koop toe tot in de details correct beschrijft, kan daarom als een unicum worden bestempeld. Kempenaar Joseph Simons (Oelegem, 21 mei 1888 – Turnhout, 20 januari 1948) publiceerde ‘De Danstent’ aanvankelijk in drie delen in ‘Dietse

Warande en Belfort’ jaargang 1913. Het is in vele opzichten een atypische heimatroman over de Kempen, waarvan de handeling plaatsvindt in de week van keurkermis (28 september) in het (imaginaire) Kempense dorp Boschbeek (Simons werd geboren in Oelegem, een gehucht van Ranst, vlak bij Borsbeek).

Atypisch is het boek in de eerste plaats omwille van het gekozen onderwerp dat in zijn tijd niet onomstreden was en al zeker niet in het Katholieke milieu waar hij vertoefde. Bovendien slaagt Simons erin zijn personages niet al te zeer te idealiseren en door een weloverwogen opbouw al te grote clichés te vermijden, hetgeen de roman ook vandaag nog leeswaardig houdt. Niet met de zwier en taalvirtuositeit van generatiegenoot Stijn Streuvels, maar zeker verdienstelijk. Helemaal merkwaardig wordt het echter wanneer we weten dat Simons tussen 1909 en 1923 huisleraar was bij de franstalige adellijke familie De Brouckhove de Bergheyck in Beveren-Waes. Het belette hem alleszins niet om in het Nederlands te publiceren over een bij uitstek populair gegeven.

Zoals gezegd is de opbouw van de novelle uitstekend. Stafke de berdzager (plankenzager) is pas getrouwd met Angelieneke wanneer de zagerij na een brand en door de komst van de stoommachine wordt afgeschaft. Tot overmaat van ramp blijkt Angelieneke zwanger en koestert Stafke de ambitie om diamantslijper te worden. Maar om zijn opleiding te betalen heeft hij 100 frank nodig en gezien de economische situatie in de streek

lijkt dat onhaalbaar. Tot Stafke het noeste plan opvat om in één nacht 100 frank te verdienen door tijdens de keurkermis de schoonste spiegel tent in de streek te plaatsen voor zijn eigen deur. De inleidende verhaallijnen beslaan de eerste 30 pagina's van het werk, de overige 70 zijn volledig gewijd aan de voorbereidingen en de beschrijving van het bal zelf. Met een schitterende zin voor detail schetst Simons het verloop van een waar volksfeest. Van de opbouw van de tent, het werven van klanten, het inspelen van het orgel, enz. Geen detail wordt overgeslagen waardoor het boekje een uitstekende bron is voor de historische populaire danscultuur in de Kempen en bij uitbreiding onze gewesten. Door vergelijking met het vele archiefmateriaal dat we de afgelopen jaren konden bestuderen, blijkt overduidelijk dat weinig van wat Simons noteert, geïdealiseerd of verzonnen werd. Hij moet het draaiorgelbedrijf, de tentenverhuur en het verloop van bals in zijn tijd van zeer nabij hebben gekend. Wellicht was hij zelf ook een uitstekend danser en liep hij in zijn jonge jaren de bals in zijn streek af.

Aan de hand van letterlijke citaten zullen we nagaan welke merkwaardige schat aan gegevens er te rapen valt.

Pg 13: 'Met Sinksen hebben ze 's nachts te twaalf den Brabbeson gespeeld: dat was opgemaakt werk van de jongemannen, die tegen klokslag middernacht met hun lieven in den dansbak stonden.'

Het spelen van de Brabançonne was traditioneel het teken dat het bal afgelopen was. Dat dit om klokslag 12 uur gebeurde, was geen goed teken, omdat dit voor de uitbater van de tent betekende dat hij zijn zaak kon sluiten. 12 uur was vroeg - te vroeg - op een feestdag, ook toen. De opmerking wordt dan ook gemaakt door Angelieneke om Stafke het idee uit zijn hoofd te praten de tent te huren. De opmerking moet als volgt verstaan worden: als een bende jongelingen een bal kunnen laten stoppen door de Brabançonne te laten spelen, lijd je evengoed verlies.

Om aan te tonen dat het spelen van de Brabançonne heel duidelijk een ritueel gebeuren was op de Kempense bals rond 1900, kunnen we het volgende citaat meegeven dat uit de directieverslagen van Harmonie De Kunstvrienden te Merksplas van 1906 werd gelicht:

'De blijken van eendracht en vriendschap schenen ten vollen uit wanneer het muziek ten klokslag twaalf uren 's nachts eenen

lancier speelde in het afwisselen van het jaar 1905 – 1906. Ziet daar op de scène! Héla mannen een weinig stilte! Onzen achtbaren en beminnelijken voorzitter den Heer Baaths met vreugde op het gelaat, stuurt zijnen leden eenen innige en hartelijken wensch toe van geluk en voorspoed ter eere van Nieuwjaar; daarop spoedde zich ieder om zijnen medeburger een gelukkig Nieuwjaar te wenschen, niemand bleef onverlaten allen ontvingen beurtelings de beste wenschen van geluk. Welk tafereel! Ziet welke genegenheid jegens zijne medemenschen, welke vreugde ze mogen bestatigen dat hedendaags in onzen Kring eene vasten eendracht heerscht. Er was niets meer aan te doen de aanwezigen waren in een ander jaar, de Lancier van 1905 mocht niet meer uitgespeeld worden, ieders gemoed zegde: een nieuw jaar eenen nieuwen dans. Er werden als dan nog eenige nieuwe dansen gespeeld om het jaar 1906 eer aan te doen want het spreekwoord zegt: te hebben is hebben en krijgen is de Kunst. Het is bijna 1 uur. Het orkest krijgt het bevel het bal te eindigen en speelden als dan den Brabançonne tot slot van den dans.'

Het feit dat een Lanciers-kadril omstreeks dezelfde tijd (middernacht) werd gespeeld, behoorde eveneens tot de traditie. In het algemeen kan men stellen dat het middernachtelijk uur uitnodigde tot het opvoeren van allerhande rituelen. Een speciale dans of dansen werden er vaak rond gegroepeerd. Dat was trouwens geen exclusief Kempens gegeven. Muzikant Pieter Vergauwen uit Bornem (Klein Brabant) vertelde ons een heel gelijkaardig verhaal uit zijn streek waar deze traditie nog in de jaren '60 van de twintigste eeuw doorliep.

Gelukkig voor Stafke wordt de Brabançonne niet om middernacht gespeeld, maar er vindt wel degelijk een rituele dans plaats:

Pg 83 – 84: 'Daarom en omdat hij toch rijkelijk geld verdiend had, kondigde Stafke de laatblijvers aan: "Wij zullen de Jan –Van-Zier dansen en de Brabbeson spelen". Daar waren zeven jonge mannen om de Jan –Van-Zier dans te springen. Ze gingen voor de spiegels staan en kleurden hun gezicht rood, wit, blauw of zwart, met een rood-vervend lapje stof, rijstpoeder, blauwsel of roet uit de schouw, of wat ze ook hadden meegebracht. Want wie het raarst rondsprong in dien prijsdans, met het vervaarlijkste wezen de leelijkste gezichten kon zetten, werd door de jonge meisjes die den jury vormden, bekroond met een der prijzen die nu onder het buffet werden uitgehaald. Sinds den voormiddag stonden die met krijt geschreven op het ruitvormig spiegelteje, ingezet in 't midden van de orgelversiering: